

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 10. aprila 1981
Leto XXXIII. - Štev. 7
Petnajstdnevnik - Quindicinale
Abbon. postale - Gruppo II/70
300 lir

Z zatiskanjem oči se ne reši nobenega problema

Zakaj dvakrat NE na referendumu za splav

Pomembno je predvsem, da zakon 194 ostane

Če bi si sposodili znani zgodovinski rek, bi lahko rekli, da je kocka končno padla: 17. maja bodo namreč referendumi, od katerih kar dva zadevata zakon o prostovoljni prekinitvi nosečnosti.

Zakon, ki ima uradni naslov «Določila o socialni zaščiti materinstva in o prostovoljni prekinitvi nosečnosti», čeprav mu večina kratko pravi kar «zakon o splavu», bo tako prišel pred ljudsko poroto, ki bo sklepala o njegovi nadaljni usodi.

Kaj pravzaprav določa zakon, ki nosi uradno številko 194. in proti kateremu so se že pred odobritvijo dokončnega besedila tako odločno borile zlasti določene katoliške in desničarske sile?

Kakor že razkriva sam uradni naslov, zakon ne prinaša samo določil o posegih prekinjanja nosečnosti, temveč vsebuje tudi nekatere smernice za preventivne ukrepe.

Če na hitro preletimo vsebino zakona, lahko opazimo, da prvi členi govorijo o namenu in pomenu zakonskih določil, ko utemeljujejo, da država priznava družbene vrednote materinstva in štiti človekovo življenje vse od njegovega nastanka. Zelo pomembna pa je trditev, ki jo vseskozi ponavljajo zagovorniki zakona, da ta zakon, «zlogasni zakon št. 194», kakor so ga tudi poimenovali, ni sredstvo za načrtovanje rojstev.

Nadvse pomembno je nadalje sklicevanje na vlogo družinskih posvetovalnic, ki so tiste socialno-zdravstvene ustanove, ki bi morale žensko obveščati o njenih pravicah, jo osveščati o raznih načinih za preprečevanje nezaželjenih nosečnosti in ji končno tudi stvarno pomagati, da bi premostila vzoke družbeno-ekonomskega značaja, zaradi katerih bi eventualno nameravala prekiniti nosečnosti.

Seveda so družinske posvetovalnice tudi tiste javne ustanove, kjer lahko ženska dobi praktične napotke in zahtevana potrdila, ko bi se dokončno odločila, da ne namerava donositi.

In tako smo že pri najbolj spornih členih zakona, pri tistih, ki jih tako radikali kakor Gibanja za življenje uvrščajo med člene, ki bi jih bilo treba razveljaviti. Gre za člene, ki predpisujejo kaj vse mora narediti in kako se mora ravnati ženska, če želi v prvih 90. dnevih nosečnosti, v javnih zdravstvenih ali s

krajavnimi upravami konvencioniranih ustanovah nosečnost prekiniti.

Po tem roku — po 90. dneh — se poseg lahko izvede legalno, le ko je v neposredni nevarnosti psihično ali fizično zdravje nosečnice ali pa je ta celo v smrtni nevarnosti. To je pravzaprav določilo, ki govori o terapevtskem splavu, ki mu je sicer že leta 1975 s posebno razsodbo dalo pravno veljavo Ustavno sodišče.

Med členi, ki zadevajo osebje, ki naj bi opravljalo posege prekinitve nosečnosti, je prav gotovo največ polemik povzročil člen, ki vsem dovoljuje, da se teh posegov neposredno ne udeležujejo zaradi pomislekov, ki jim narekuje vest. Te pravice se lahko posluži vsakdo, ki je zaposlen v posamezni zdravstveni ustanovi ne glede na njegovo delovno zadožitev in ne oziraje se pravzaprav, če je sploh neposredno soudeležen pri zdravstvenih posegih.

Po členih, ki navajajo zdravstvene ustanove, v katerih je mogoče v okviru normalne zdravstvene oskrbe, in torej brezplačno, prekiniti nezaželjeno nosečnost, pride poglavje, ki zadeva mladoletnice in ki je bilo tudi kamen spotike. Prošnjo morajo namreč podpisati starši ali pa sodnik za mladoletnike. Črtali bi ga tako radikali kakor desničarski katoličani, z njim pa še vse člene, ki predpisujejo primere, ko ženska ne more zaprositi za poseg.

S tem se dejansko zaključijo sporni deli, kajti naslednji členi so v glavnem kazenskega značaja, to pomeni, da predvidevajo kazni za razne prestopke v zvezi s splavom (prisila, da ženska splavi; opravljanje posegov, ki ne upoštevata zakonskih predpisov in slični primeri).

Taka je torej v zelo skrčeni in zato tudi površni obliki vsebina zakona o prostovoljni prekinitvi nosečnosti, zakona, ki ga v celoti ne odobravajo niti njegovi najodločnejši zagovorniki. V tem ni nikakršnega protislovja: zakon, trdijo njegovi zagovorniki, oziroma predvsem zagovornice, je bil namreč nadvse potreben kot naj učinkovitejše sredstvo za odpravo pojava samega.

Splav kot pojav namreč obstaja od nekdaj, obstaja še danes in bo še obstajal: iz te nesporne trditve je treba izhajati, če si resnično zavzemamo, da bi odpravili predvsem mazaški in skriti

splav, ki je zahteval in še zahteva veliko žrtev med ženskami.

Zato, kljub pomislekom nad tistimi členi, ki omejujejo odločanje mladoletnic ali pa tistim, ki dovoljujejo tudi kuharju, da «oporeka zaradi moralnega prepričanja» in seveda zato močno šibijo moč uveljavljanja samega zakona, predvsem levičarske in laične sile in še zlasti žensko gibanje, zagovarjajo zakon in so se obvezale, da ga bodo branile tudi na obeh majskih referendumih.

V nedeljo 17. maja bo namreč treba odgovarjati na ločeni vprašanji, oziroma posebej na predlog radikalne stranke in posebej na predlog Gibanja za življenje.

Kakšne cilje zasledujejo eni in drugi? Radikali trdijo, da je zakon nepopoln in da se ga še slabše izvaja, kar vse drži, zato je treba poglavitne člene, oziroma tiste, ki se neposredno nanašajo na posege prekinitve nosečnosti, enostavno zbrisati. S tem bi dosegli pravno «praznino» in bi torej vsakdo lahko ukrepal, kar bi hotel, «se v resnici samoodločal» kar pa pomeni, da bi po eni strani ženske za zaželjene posege morale plačati, po drugi strani pa ne bi imele nikakršnega pravnega zagotovila, da bodo lahko prekinile nosečnost.

«Ženskega samoodločanja je še preveč, predvsem ker zadeva tako neprecenljivo vrednoto, kakor je človeško življenje», to pa je teza katoliške desničarske organizacije Gibanja za življenje, ki je sicer predlagala kar dva referenduma, od katerih pa je Ustavno sodišče odobrilo le «milejšega». O tem bodo tudi odločali italijanski volivci, ki bodo morali jasno povedati, če tudi oni sodijo, da je pravno dovoljen edino takoiimenovani terapevtski splav, to je poseg, ko je v neposredni nevarnosti življenje ali pa psihično-fizično zdravje nosečnice. Dejansko predlog Gibanja za življenje «dovoljuje» le-to, kar je že pred leti, v čisto drugačnem duhu, že določilo Ustavno sodišče.

Če torej pritrdimo tezi radikalcev — popolna liberalizacija brez garancij — ali predlogu Gibanja za življenje — prekinitve nosečnosti je dovoljena samo v zelo izjemnih primerih — bi morali na volilnico napisati ali prečrtati «DA» (soglašamo s predlogom...)

Če pa zavračamo tako popolno sprostitvev kot strogo omejevanje, bomo mo-

rali na volilnici prečrtati «NE» (ne soglašamo s predlogom...). V tem drugem primeru, osebno upam, da se bo ta uresničil, za kar pa bi se morali vsi, ki zakon vsaj v določeni meri sprejemajo, močno zavzeti, bi ostal v veljavi zakon št. 194, z obvezo seveda, da najprej pride do uspešnejšega uresničevanja njegovega duha in črke, potem pa, de se še dosežejo določene izboljšave.

Že iz dosedanjega izvajanja izhaja, zakaj bi moral zakon, ki je v veljavi od ju-

nija leta 1978, torej relativno kratko obdobje, ostati v veljavi, pravilneje, bi se moral končno uveljaviti. Predvsem zato, ker je nastal kot orožje proti mazaškemu in nezakonitemu splavu, zato, da zaščiti življenje in zdravje tistih žensk, ki se odločijo za ta korak, zato, na kar nasprotniki zakona preradi pozabljajo, da se uvedejo preventivni ukrepi in obveščanje o sredstvih za preprečevanje nezaželjenih nosečnosti.

Z vnetim zapiranjem oči pred stvarno-

stjo, se ni rešilo še nobeno vprašanje, tudi splava ni moč odpraviti, češ da ni tako hudo ali pa, da je to ženska zadeva. Takšno stališče so ženske stoletja plačevale s svojim življenjem ali zdravjem, čas, je, da tudi v Italiji vsako stvar, pa če zadeva še tako intimna in delikatna čustva ki jih globoko pogujejo verska prepričanja, imenujejo s svojim pravi imenom in jih ne prodajajo pod lažno oznako.

Breda Pahor

Prvi obračun včlanjevanja in obnavljanja partijskih izkaznic v Trstu

Partija je čvrstejša med Slovenci in delavci

Okrepitev sekcij KPI v Repentabru, na vzhodnem Krasu, v Zgoniku, Dolini in mestnih ter tovarniških sekcijah

Akcija včlanjevanja in obnavljanja partijskih izkaznic za leto 1981 poteka s polno paro v vseh osnovnih organizacijah KPI. Na splošno je »zdravstvena slika« partijske organizacije dobra in kaže na pozitivne rezultate privrženosti in organiziranosti. Tržaška federacija KPI je doslej obnovila že 95% vseh izkaznic iz lanskega leta. Najboljše rezultate, ki izstopajo v tej kampanji, so dosegle partijske organizacije v tovarnah in vse sekcije, v katerih prevladuje slovenska komponenta partije, na Krasu in tudi v mestu.

Gre vsekakor za pomemben rezultat, posebno če ga primerjamo z lanskim, ko smo med Slovenci zabeležili določeno nihanje v včlanjevanju. Tembolj je to pozitivno zato, ker je bil rezultat dosežen predvsem z novimi vstopi v partijo, povečini mladih ljudi, deklet in delavcev. Rezultat včlanjevanja ocenjujemo pozitivno tudi zato, ker priča o obnovljenem zaupanju mladih Slovencev v partijo, ki se bori za uveljavitev njihovih narodnostnih pravic. To je za nas pomemben boj za omiko sožitja in kulturno obnovo v Trstu, kjer skušamo na vseh ravneh uveljaviti prepričanje, da je novo sožitje možno samo, če bo parlament do konca leta sprejel zakon o globalni zaščiti slovenske manjšine. Seveda, zakon sam po sebi ne zadostuje, pač pa je potrebno kulturno prekasiti tržaško družbo. Za to ni bližnjic, pač pa je potrebno trdno in vztrajno delo med ljudmi.

Ni torej naključje, če nadaljujemo razmišljanje o včlanjevanju, da so bili pozitivni rezultati doseženi v teh mesecih, saj zanikajo utemeljenost očitkov, ki so jih nekateri nalašč naslavljali naši partiji v zvezi z manifestacijo na Trgu Unità, češ da smo popuščali na načelu, ki za komuniste ostaja temeljnega pomena, kot je zaščita manjšinskih pravic (in ne samo v Trstu).

Rezultati včlanjevanja pričajo o doslednosti, vztrajnosti, strogosti KPI, ko

gre za probleme Slovencev v naših krajih.

To so šele delni rezultati, saj nas do zaključka organizacijske kampanje loči še pol leta. Številke so vsekakor zgovorne: repentabska sekcija se je razširila na 118,7%, Bazovica-Gropada-Padriče na 113,5%, Zgonik na 108,8%, Trebče na 102,2%, Dolina na 100,3%. V kratkem bodo v celoti obnovile prejšnje članstvo (nato ga morajo še preseči) sekcije v Križu (97,7%), Lonjerju (98,4%), Podlonjerju (98,7%), nato še Opčine, Prosek in Devin-Nabrežina.

Vendar nam samo odstotki primerjave z lanskoletnimi podatki ne povedo vsega. Morda so še bolj zgovorni drugi podatki. Novih članov teh sekcij je za 30% vseh novih članov federacije. Naj omenimo Dolino, kjer je prvič vstopilo v partijo 22 tovarišev, v Zgoniku pa 14.

Nadaljevati moramo po tej poti in zapolniti morebitne vrzeli, tudi zato, da še bolj okrepimo splošno težo slovenskih komunistov v tržaški partiji.

Po tej poti bomo namreč lahko uresničili obvezo partijske organizacijske konference, da moramo oblikovati novo pokolenje slovenskih, ženskih in delavskih kadrov partije, ki naj na vseh ravneh uveljavijo svojo vodilno vlogo. Kajti ne gre samo za to, da bodo vodilni kadri «med Slovenci», pač pa celotne partije, torej onkraj meja vasi, skupnosti ali specifičnih sektorjev dela. Pot je še dolga in trda, vendar neizbežna.

Pogoj za ta program pa je vsekakor nov zalet v včlanjevanju tovarišev, kar priča o razširjenem organiziranem soglasju s politiko KPI.

Sekcijam, ki so dosegle pozitivne rezultate, gre priznanje celotne partije in vabilo, naj nadaljujejo po tej poti. Druge pa pozivamo, naj na to pot stopijo in zapolnijo morebitne vrzeli in zamujene prilikožnosti.

Pobijati moramo namreč vsako razočaranje ali frustracijo, čeprav so ponekod upravičene. Ne smemo se za-

pirati sami vase ali sprejeti izumetničene kontrapozicije, saj bi v teh pogojih bili poraženi prav vsi. Slovincem in demokratom preostaja pot obnovljene enotnosti v vrstah KPI, s katero moramo zmagati v bitki za demokracijo, omiko in kulturo, ki jo ramo ob rami vodimo Italijani in Slovenci, saj vemo, da je strnjnost naše najboljše orožje.

Paolo Geri

Kongres sekcije KPI občine Dolina

V soboto, 4. aprila je bil v Mačkolljah kongres sekcije KPI dolinske občine. Zadovoljivemu številu prisotnih je tajnik Švara podal daljše poročilo v katerem je orisal mednarodni politični položaj, predvsem poljsko krizo in problem Afganistana. Osrednji del poročila pa je seveda zadeval krajevno problematiko, gospodarsko krizo in nalogo, ki jo imajo komunisti pri reševanju teh perečih problemov.

Potem ko so predstavniki delegacij izrazili svoje pozdrave se je razširila razprava, v katero je poseglo nekaj tovarišev z raznimi splošnimi in krajevnimi problemi. Tako so na primer prišle do izraza težave s katerimi se starši slovenskih otrok srečujejo zaradi vedno večjega upadanja števila slovenskih otrok v vrtcih in šolah. Iz tega je razvidna nujnost po združenju nekaterih šol, vendar obstajajo precejšnje težave; ker se nekateri starši odločno in neupravičeno upirajo.

Župan Edvin Švab je; med drugim, govoril o angažiranju mladih kadrov, ki bo zagotovilo nadaljnje plodno delovanje sekcije. Govora je bilo tudi o bližnjih referendumih, posebno o splavu in o delovanju dolinske družinske posvetovalnice, ki se je, kot je povedala tov. Nerina Švab, popolnoma uveljavila.

Tov. Tonel, ki je kongres zaključil, je v svojem posegu pojasnil nekatera stališča KPI v zvezi z mednarodnim političnim dogajanjem, poudaril pa je tudi zavzemanje komunistov za rešitev vprašanj slovenske narodnostne manjšine. Ob koncu je povabil vse prisotne, da so množično udeležijo manifestacije v obrambo miljske ladjedelnice «Alto Adriatico».

Torkova splošna stavka je dokazala združevalno moč delavskega razreda

Rdeče zastave in dvojezični transparenti pričajo o tem, kdo ima pravico voditi enotni boj za preporod Trsta

Zrelostni izpit

V dneh pred splošno stavko v obrambo tržaškega gospodarstva in miljske ladjedelnice, so bili na slovenskih šolah zrelostni izpiti. Naši nadebudni šolniki, ki očitno le poredkoma segajo po dnevnem časopisju, so namreč sklenili, da se ne bodo pridružili splošni stavki, češ da sindikati popuščajo reakcionarnim silam in diskriminirajo slovenščino.

Dejansko pa se je prav med torkovo stavko zgodilo, da smo udeleženci poslušali dva slovenska govora: Stanko Mokole na Trgu Unità (glej, glej) in Ivano Placer na Goldonijevem trgu. Če je to »popuščanje«, tedaj želimo tržaškemu delavskemu gibanju, da bi še dolgo tako »popuščal«.

Nekateri šolniki so morda mislili, da itak ne bo avtobusov in da bo pouk izostal tudi brez njihove stavke. Iskreno upamo, da se to ni zgodilo in da je bilo v razredih dovolj učencev za njihov vsakdanji pouk.

Večina dijakov pa se je uprla sklepu SSŠ in se pridružila stavki. Njihova odločitev ni bila lahka, vendar menimo, da je bila dobra lekcija vsakomur, ki bi želel izolirati slovensko manjšino od celotnega demokratičnega gibanja.

Zato je bila tem zgovornejša in patetična figura poklicnega sindikalnega predstavnika šolniških stavkokazov, ki je prišel na delavsko manifestacijo s svojim transparentom, a ga ni mogel razviti, ker ni našel nikogar, ki bi mu ga pomagal nositi. Bil je namreč najzgovornejši dokaz tragične izolacije, ki jo Slovenci odločno zavračamo, če hočemo zagotoviti uspeh našemu boju za globalno zaščito in obenem preporod družbe, v kateri živimo in delamo.

Kot pravijo naši stari: vsaka šola nekaj velja.

S torkovo splošno stavko v obrambo miljske ladjedelnice in tržaške industrije je prebivalstvo dokazalo, da je še sposobno enotnega nastopanja in skupnih ciljev. To je, po našem mnenju, prva ugotovitev, ki jo narekuje uspeh torkove manifestacije.

Slednja pa je imela tudi druga sporočila, ki so s prvim povezana. Torkova splošna stavka je še enkrat pokazala, če je to še bilo potrebno, da je delavski razred tisti, ki lahko s svojim programom združi vse komponente prebivalstva v skupnem boju. Mesto, ki je

dramatično ločeno na predstaviški ravni, ni bilo dolga leta sposobno izraziti skupne linije, enotnega programa družbene in gospodarske obnove. Osimski sporazumi so namreč postavili vodilne skupine v Trstu pred življenjsko izbiro med zapiranjem v mestno obzidje ali odpiranjem mednarodnemu sodelovanju. Pri tem je dobršen del Tržačanov emocionalno odgovorilo z ustaljenim klišejem zapiranja in iskanja zgodovinskih ali kakršnihkoli drugih posebnosti, predvsem s poudarjanjem avtonomije.

V nekaj letih se je v Trstu razvila Lista za Trst s svojimi demagoškimi in v bistvu protislovenskimi in protijugoslovanskimi programi. Na preizkušnji pa je Lista dokazala, da ni sposobna smotrnega programa, razen jalovega protesta in demagoške propagande. Laž pa ima kratke noge. Ni mogoče vedno poudarjati v isti sapi svojega superitalijanstva in obenem vsak dan preklinjati rimske vlade in Italije, češ da sta neradodarna do tega »tako zaslužnega mesta«. Ni mogoče govoriti o obrambi gospodarskega potenciala v mestu in obenem dajati pobude za protiindustrijske kampanje vseh vrst.

Osnovna usmeritev programa družbenih slojev, ki so obudili in danes vodijo Listo za Trst, pa je sploh protidelavska in merkantilistična. O tem pričajo tudi poudarki na vlogo Trsta kot »tržnega pristanišča«, povezavah z Bavarsko, odklanjanje mešane industrijske cone in celo navadnega gospodarskega sodelovanja z Jugoslavijo.

V teh pogojih je prišel zadnji udarec iz Rima. Forlanijeva vlada se je najprej obvezala za rešitev miljske ladjedelnice, ki bi morala končno preiti iz zasebnih v javne roke. Obljubljeno je bilo, da

bo ladjedelnico in njenih 500 delavcev prevzela javna družba Fincantieri-Friulia, torej podjetje, v katerem bi sodelovala državni in deželni kapital. Socialistični minister za javno industrijo Demichelis se je obvezal, da se bo to zgodilo čimprej. Dejansko pa se je nekaj kuhalo. Socialistični prvak, sicer pa deželni odbornik za industrijo De Carli, je sprožil kampanjo proti tržaškim in goriškim sindikatom, češ, da so neodgovorni. Skoraj istočasno je iz Rima prišla vest, da vlada ne namerava spoštovati sprejetih obveznosti. Seveda je temu botrovalo tudi nenadno razodetje, da je v Italiji inflacija zbežljala preko dovoljenih meja. Vlada je nemudoma napovedala omejitvene ukrepe in ni izključeno, da je mislila začeti svoje varčevanje prav z ladjedelnico v Miljah.

Reakcija tržaškega delavstva je bila zgledna. Sindikalna zveza je oklicala splošno stavko, v kateri poudarja zahtevo po industrijski obnovi mesta, ki bo sicer obsojeno na propad in staranje. Sindikalnemu gibanju so se pridružile vse krajevne uprave, trgovci, lastniki javnih lokalov itd. Skratka, delavski program je združil vse aktivne dele tržaškega prebivalstva. Niso se pridružili najbolj zagrizeni pristaši Liste za Trst (Cecovinija sploh ni bilo v sprevedu) in slovenski šolniki (o teh pozneje).

Kdor je šel v sprevedu po mestnih ulicah je v torek lahko fizično občutil, kaj pomeni ta drugi, delavski in demokratični Trst. Rdeče zastave, kljub pozivom tržaških občinskih upraviteljev k nekakšni »apolitičnosti« ali bolje »brezrazrednosti« manifestacije. Dvojezični transparenti, bobni in sirene. Povsod velika stopnja omike, nobenega nasilja ali vandalizma.

O omiki, ki jo prinaša delavski Trst priča tudi dogodek, ki ga uokvirjamo v «normalnost» nasprotja nenormalnega dvajsetletnega stanja. To je namreč dejstvo, da je ob zbiranju delavcev na Trgu Unità zadonela tudi slovenska beseda sindikalistke Stani Mokole. Tisoči delavcev so prisluhnili in odobrvali. Odbornik tržaške občine, ki je protestiral, je ostal osamljen in brez poslušalcev.

Zgodilo se je torej to, kar je vsakemu demokratično čutečemu človeku nekaj povsem normalnega, da se na tržaških trgih (vseh trgih) govori italijansko in slovensko, kot je pač italijansko in slovensko tržaško prebivalstvo.

Torkova splošna stavka ni epizoda. Od januarja dalje je tržaški delavski razred v stalni mobilizaciji. Februarja je bila druga splošna stavka, v marcu mani-

festacije (tudi uspela antifašistična manifestacija), v aprilu spet splošna stavka... Ne radujemo se, če morajo delavci brez plače na cesto, čeprav smo prepričani, da samo vztrajen delavski boj lahko reši Trst pred razsulom, kamor ga peha nesposoben vodilni razred. Nič nam ne pomaga, če nam med umiranjem mesta igrajo dunajske valčke.

st.s.

Za obrambo miljske ladjedelnice in tržaške industrije

Aktualnost misli Edvarda Kardelja

Pogovor z ljubljanskim profesorjem Adolfom Bibičem na robu seminarja, ki ga je priredila tržaška filozofska fakulteta

Fakulteta za zgodovino in filozofijo tržaške univerze je pred nedavnim priredila v Trstu simpozij o Misli in političnem delu Edvarda Kardelja, velikega slovenskega državnika in misleca, vizionarja, ki je postavil teoretične temelje narodnostnem vprašanju, samoupravljanju in politiki neuvrščenosti. Seminar, ki je nastal z didaktičnimi cilji, je v kratkem prerasel v veliko pomembnejšo pobudo zaradi zanimaja, ki so ga tržaške napredne sile pokazale za delo pokojnega državnika. Razumeti Kardeljevo misel in delo namreč pomeni v dobri meri spoznati temelje sodobne samoupravne socialistične Jugoslavije. Profesorju Adolfu Bibiču, docentu na ljubljanski fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, ki je skupaj s profesorjema Pašičem in Bilandžićem sodeloval na seminarju, smo zastavili vrsto vprašanj o liku Edvarda Kardelja.

Kakšna je bila pravzaprav Kardeljeva vloga v jugoslovanski partiji in v Jugoslaviji nasploh?

Kardelj je več kot pol stoletja

teoretično in politično deloval v jugoslovanskem socialističnem gibanju. Že v tridesetih letih je prevzel pomembne funkcije v Komunistični partiji Jugoslavije, v kateri je kot najožji Titov sodelavec pripravljaval revolucijo in nato v njej sodeloval kot eden izmed njenih najvidnejših organizatorjev, idejnih somišljevalcev in strategov. Po vojni je opravljal zelo odgovorne dolžnosti v zunanji politiki nove Jugoslavije, vrsto pomembnih funkcij v državnem, partijskem in političnem življenju sploh. Poglavito pozornost je posvečal utemeljevanju in razvoju družbenoekonomskega in političnega sistema nove Jugoslavije. Kardelj je združeval izjemne sposobnosti misleca-teoretika in državnika-političnega voditelja.

Katere so osnovne misli pokojnega slovenskega in jugoslovanskega državnika?

Navedel bi le nekatere točke, ki se mi zdijo ključne. Najprej je treba omeniti Kardeljev prispevek k reševanju nacionalnega vprašanja. Tik pred vojno, ko je grozila smrtna nevarnost fašizma, je ob-

javil Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, delo, ki ga z njegovimi kasnejšimi pogledi na ta problem, lahko štejemo za enega najvažnejših dosežkov jugoslovanskega marksizma sploh. S tem delom je Kardelj v usodnem zgodovinskem trenutku vlival slovenskemu in drugim jugoslovanskim narodom voljo za boj zoper grozeči fašistični imperializem, saj je nacionalno vprašanje povezoval s socialnim vprašanjem, z vprašanjem pristne ljudske demokracije in popolne smoodločbe. Takšen Kardeljev pogled na nacionalno vprašanje je tudi odločilno sooblikoval nove oblike sožitja narodov in narodnosti v federativni ureditvi nove jugoslovanske države, ki je dobila svoje temelje že v sami revoluciji.

In potem je tu Kardeljev prispevek k samoupravljanju.

Njegov prispevek k utemeljevanju in razvoju samoupravljanja v Jugoslaviji je izredno pomemben. Kardelj seveda ni «iznašel» samoupravljanja. Humanistična in demokratična tradicija socializma, vključno z narodnoosvobodilnim bojem jugoslovanskih narodov, je odpirala perspektive «svobodni asociaciji proizvajalcev». Kardeljeva zasluga je, da je — skupaj s Titom in z vso ustvarjalnostjo naše revolucije — v spopadu z birokratskim etatizmom ne samo ponovno aktualiziral idejo samoupravljanja, marveč jo je tudi konkretiziral in razvijal v celovit sistem družbenoekonomskih in političnih odnosov. Delavsko samoupravljanje, komunalno samoupravljanje; samoupravljanje na področju javnih služb, samoupravljanje narodov in narodnosti in njihovo svobodno povezovanje v federativno skupnost, nova vloga delavske avangarde v sklopu široko in demokratično pojmovanih subjektivnih sil družbe; delegatski sistem kot sredstvo neposrednega izražanja in integracije interesov; preseganje državne oblike družbene lastnine in «odmiranje» države — to so nekatere bistvene prvine Kardeljeve koncepcije samoupravljanja. Te je v smereh razvoja političnega sistema

socialističnega samoupravljanja zaokrožil v koncept »pluralizma samoupravnih interesov« kot nove oblike demokratičnega političnega sistema socializma. Seveda se tudi samoupravljanje srečuje v praksi z mnogimi problemi, toda to ne zmanjšuje, menim, njegovega pomena kot oblike, ki zagotavlja »demokracija proizvajalcev« in odpira nove perspektive svobodi in demokraciji v socializmu.

Preidimo na Kardeljeve poglede na mednarodne odnose, na njegov prispevek k politiki neuvrščenosti...

Kot se je Kardelj zavzemal za demokratične odnose med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi, tako se je potegoval za demokratizacijo mednarodnih ekonomskih in političnih odnosov, za enakopravnost med velikimi in malimi narodi in med socialističnimi deželami in gibanji, za nove odnose med industrijsko razvitimi deželami in

deželami v razvoju. V gibanju neuvrščenosti, ki ga je še posebej utemeljeval v študij Zgodovinske korenine neuvrščenosti, je videl eno izmed zakonitosti sodobne epohe, v opredelitvi Jugoslavije za politiko neuvrščenosti pa naravno dopolnitev njene samoupravne usmeritve.

Ali je mogoče razviti v Jugoslaviji Kardeljevo misel brez Kardelja?

Temeljna izhodišča in temeljne vrednote Kardeljevega dela se tako ujemajo s temeljnimi interesi delavskega razreda in vseh delovnih ljudi Jugoslavije, z njihovimi zgodovinskimi izkušnjami in osvoboditeljskimi težnjami, da ne dvomim v to, da bo Kardeljeva (kot tudi Titova) dediščina živela in se razvijala v časih, ki bodo zahtevali seveda tudi nove odgovore na nova vprašanja. Kardelj kot antidogmatski mislec nas obvezuje k ustvarjalnosti v boju za zgodovinski napredek.

Vojmir Tavčar

Iz tujega tiska

Gvatemala je raj za morilce

»Give me a tip« (dajte mi bakšiš), je rekel mehiški carinik v Laredu na mehiško-ameriški meji. Da bi nam prihranil nepotrebni in podrobni pregled prtljage, kakršnemu so podvrženi reveži – los olvidados – emigranti z revnimi kovčki iz lepenke.

V Talismanu, na jugu, pa je carinik dejal: »Da me una gratificación«. Manjkal je pečat na dokumentu. Stvar je bila povedana bolj elegantno. Ne bi pa smeli vprašati: »Koliko?« Kako čudne navade imajo ti gringos, ko vprašujejo, kot pri branjevcu, namesto da bi potnemu listu priložili šop bankovcev, kot se spodobi, in se obrnili proč, da ne bi ničesar videli... In da bi se mu potem vljudno zahvalili, ker je bil tolikanj ljubezniv, da jih je spustil čez mejo tudi brez pečata, o katerem niso imeli pojma, da je potreben.

Smo že v Gvatemali. Korumpirani cariniki in pohlepni policaji so videti kar človeški v svoji pohlepnosti, če jih primerjamo s policaji, ki služijo v tej deželi kot psi čuvaji.

»Še en lep dan s Coca-Colo.« Transparent s to vsebino je razpet čez cesto. Moramo se ustaviti. Tu je kontrola. Policaji ali vojska? Ali pa morda kaka privatna milica s haciende? Vsi so oboroženi kot v vojnem času. Le kaj iščejo? »Mamila,« pravi vojak s steklenim pogledom, očitno pod vplivom

žganja, ki nemarno preiskuje avto, z brzostrelko v roki. »Ta je pa debela!« Policaj se zakrohota. »Gverilo iščemo! Ali ste gverilci, ha, ha...« »Seveda nismo,« odvrnemo spoštljivo, kot da se to ne bi spodobilo reči. »Časa imamo na pretek, la noche es larga (noč je dolga),« pravi vojak. »Seveda, seveda,« mu pritrdimo. Pri tem nas seveda strese, kajti šele poldne je. Pa na mah prekine svoje opravilo in začne govoriti o draginji in nizki plači.

»Mar res govori prav o tem?« se vprašujemo ob našem pomankljivem znanju španščine. »Ali misliš, da hoče...?« Vojaka pokliče eden od njegovih. Ustavila sta tovrnjak, iz katerega so poskakali od strahu okameneli Indijanci. Vojak se odziblje in nas pusti, da odpeljemo.

Kako čudovita dežela! Cvetoa! Divja in prijetna! Prelepe krajine in prelepa jutra! In vendar se še nikoli nikjer nisem tako bala! To je dežela v rokah morilcev.

Okrutni so in bahaški kot italijanski mafiosi. To je dežela, v kateri vladajo polpismeni, z antikomunizmom obsedeni voja-

ki. Samo predsednika, generala Romea Lucasa Garcio je treba pogledati v obraz! V njem je napisan cel program. »Program umorov in torture,« če naj ponovimo za Amnesty. »Toda kaj počne policija? Kaj počne armada? Obe sta povsod navzoči, umori pa se množe, in to brez prestanke...« se pritožujejo ljudje. In iščejo razlago, pa opravičila... »Oh, zanj ni nič čudnega, špekulant je bil...« Ali pa: »Fant moje tajnice... Neverjetno! Gotovo so ga zamenjali s kom drugim...«

Comalpa je vasica, naseljena s kmeti, ki so hkrati slikarji-naivci; vasica je že dva meseca zasedena z vojsko. Ob petih popoldne se začne poľcijska ura. Niti mačke ni na vaških poteh. Ko pa se zmračí, začno krožiti avtomobili z »neznanci«, ki vdirajo v hiše in ubijajo, potem pa izginevajo »Gverilci,« pojasnjujejo vojaki. »Toda zakaj jih vojska ne zaustavi,« tarnajo tisti, ki »ne morejo razumeti.« To imenujejo »nasilje«, kot da bi le-to padlo z neba. V časopisih se na prvih straneh pojavljajo fotografije z iznakaženimi trupli, s porezanimi nosovi, z iztaknjenimi očmi... Oče in siri. Vsa družina. V bližini neke vasi so odkrili čisto sveže grobišče. »Nasilje...«

Na glavni cesti v središču glavnega mesta Ciudad Guatemala: truplo na pločniku, ki so mu s prtom zakrili obraz. Promenada v glavnem mestu: zgrudi se človek, mimoidoči pa si ga ogledujejo čisto od blizu... »Ljudje imajo radi kri, radi imajo smrt,« pojasnjujejo tisti, ki »jim ni do tega, da bi kaj razumeli.« Genetična teorija se glasi: »To je stvar rase... Ali niso Indijanci iz plemena Maja darovali človeških žrtev?« Ali pa zgodovinska teorija: »Treba je pokazati, kdo je gospodar v deželi: 'ladinos', potomci konkvistadorjev, potomci velikih razbojnikov iz 16. stoletja. Miselnost se ni spremenila!«

Francoz, ki že dolgo živi v Gvatemali, ima svojo teorijo: »Zame so to elementi, ki so prišli iz Nikaragve, podpira pa jih Kuba, ki hoče vnesti nestabilnost v deželo...« To teorijo so mu sugerirali. Treba je samo poslušati radio, ko besni v svoji obsedenosti... Ali pa gledati televizijo! Na primer večerno oddajo, ki je čisto običajna. Oddaja se imenuje »Tako se suče svet«. Najprej dolga filmska reportaža o stavkah na Poljskem. Potem demonstracije ali manifestacije v Franciji. Pokazana je vila, ki jo je na Korziki porušila podtaknjega bomba. Sledi dolga reportaža o rdečih brigadah, v kateri so pokazana predvsem trupla na cestnem tlaku. Pa fotografija hiše, ki jo je v španski Baskiji poškodovala bomba. In protiatomski demonstranti v Zvežni republiki Nemčiji, ki jih s pendreki razganjajo policaji. Popolna panorama subverzivnosti: »Komunisti hočejo ves svet vtopiti v krvi,« govorijo prizori s televizije. In potem politično reklamni oglas: »Pozor, pozor, ljudstvo Gvatemala! Mednarodni komunizem bo kmalu napadel tisto, kar ti je najdražje! Uničiti hoče tvoje delo (fotografija nasmejanega delavca z velikim križem na prsih); tvojo družino (slika srečne družine); tvoje običaje (fotografija vaškega slavja); tvojo vero (fotografija cerkve).

Na zaslonu se pojavi zemljevid Amerike: koncentrični valovi se sproščajo iz Nikaragve v smeri Združenih držav. bliski švigajo

s Kube. Vmes kratke sekvence: Brežnjev, Reagan: »Ne bomo dovolili da...« pa Castro... Potem pomirjevalna sekvenca: vojaki, ki se prijazno smehljajo otrokom: »In za konec še nekaj kratkih informacij: našli so tri obglavljene neznance v Calle 23 v enajsti četrti; odkrili so novo grobišče blizu Chimaltenanga (v pokrajini, ki jo ima zasedeno vojska) in našli 13 okrutno razmrcvarjenih trupel. Gre za kmete iz te pokrajine.

To je že drugo grobišče, ki so ga v zadnjih desetih dneh odkrili v tej pokrajini. V Impali v pokrajini Chiquimula, 200 kilometrov vzhodno od glavnega mesta, so odkrili še eno grobišče s trupli 14 kmetov, ki so bili »izginili« v zadnjih 14 dneh. Neznanci so ugrabili in posilili 14-letno deklico; ko je poskušala pobegniti, so jo pokosili s strojnico. Identificirati je niso mogli. Na cesti št. 25, ki pelje proti San Salvadorju, so ugrabili kmeta. Trije neznanci, za katere so trdili, da so gverilci, so streljali na vojaško patroljo: trije mrtvi. Sindikalist, ki je pripadal prepovedani stranki, je bil ustreljen, ko je čakal na avtobus; pred tem so mu neznanci grozili s smrtjo, nakar je pobegnil v Kostariko in se skrivaj vrnil, da bi videl družino. En mrtev in dva ranjena: to je rezultat napada, ki ga je pet neznancev uprizorilo na hišo Filadelfa Pinela v vasi Remate, pokrajina Petén. Neznanci so s strojnico obstreljevali sobo, v kateri je spal s sinovoma, od katerih je imel eden 12, drugi pa 6 let. Otroka sta bila ranjena in počasi okrevata...

Patrolja tajnih agentov se je pred dnevi zvečer spopadla s skupino ljudi, za katere je oblast trdila, da so gverilci; do spopada je prišlo na križišču 12. avenije in Calle 4, v enajsti mestni četrti. Ena ženska in dva otroka so bili ubiti v njihovi hiši v San Pablu. Kot so povedali sosede, so se neznanci že popoldne skrili v njihovo stanovanje.

»Dragi gledalci! Rubrika 'Tako se suče svet' se poslavja od vas in vam želi prijeten počitek...« Oddaja »Kako se suče svet« je končana.

In tako vsak dan. Vedno nastopajo »neznanci«. Ali pa »domnevni gverilci«. Včasih celo bolj podrobno: »Našli so neznanca v... Zaradi iznakaženosti trupla identifikacija ni bila mogoča. Najbrž so ga ubili neznanci. Kalibra krogel, s katerimi je bil ubit, niso mogli ugotoviti...«

Kdo so ti »neznanci«? Mož, ki dobro pozna campo (podeželje), ni razloži. V vsaki vasi obstaja tisto, kar imenujejo »ušesa«. Največkrat gre za človeka, ki novači ljudi za vojsko. (V vsaki vasi obstaja tak človek. Kadar pride vojska v vas, pobere vse mlade ljudi, ki nimajo vojaških dokumentov. Čaka jih dve leti vojaške službe, daleč od svoje vasi.) Vsak mesec delajo spiske. Na primer: »X. Y. se je oglašil na našem zborovanju in protestiral, da je rok, ki ga je postavila banka za izplačilo posojil, prekratek.« Ali pa: »Ta in ta je predlagal, naj bi v vasi zbrali denar in skupaj kupili traktor.« Da bi kupili vaščani traktor skupno, tako rekoč zadružno?! Saj to je komuni-zem!

Vse je je že prav patološko. Teh spiskov je še in še, za cele sezname. Ko pride vojska v vas, začne »čistiti«. Ime za imenom, vključno z družinami. Podnevi. Vojska de-

luje običajno po kaki »provokaciji«. Enako kot nemška vojska med okupacijo. Toda bolje je, če te ustrelijo vojska, kot pa da padaš v roke tajni policiji. Ta deluje ponoči, uveljavlja pa taktiko »črva v jabolku«. Selektivno iztrebljanje. Ugrabi, muči in ubija tiste, ki jih ima za »pozitivne voditelje« v vasi: človeka, ki se je angažiral, da bi zgradili vodovod, tistega, ki je poskušal organizirati kmečko zadrugo, onega, ki je poučeval kmete, kako naj bolje namakajo polja, itd. Pridejo ponoči, v džipu, in strahujejo ljudi, priče: »Vrnili se bomo...« Zato se ne zgodi, da bi kdo kaj slišal ali videl. »Videl sem ljudi – mi pripoveduje sobesednik – moške in ženske, ki so sicer izredno pogumni, pa so postali naravnost blazni od strahu, ko so videli te eksekucije. Tresli so se kot šibe na vodi in še dneve in dneve niso bili sposobni normalno govoriti.«

Obstaja tudi guardia de hacienda, kar pomeni privatno veleposestniško milico. To je zemljiška policija, policija zemljiške oligarhije. Kmete so na podlagi vladnega programa o naseljevanju nenaseljenih območij potisnili v gore. Podpisali so pogodbo, iz katere izhaja, da bodo neobdelana zemljišča spremenili v obdelovalna in potem dobili lastniško pravico do njih. Tak primer je bil v Izabalu v pokrajini Quiche. Toda po letu in pol je prišel fincero (veleposestnik) in kupil zemljo, ki bi morala preiti v posest kmetov. Sedaj je ta zemlja njegova. Kmete izžene s svojo privatno milico, z guardio de hacienda. Ali pa jim tole predlaga: »Jaz vzamem zemljo v dolini, vi pa obdržite zemljo v hribih.« Scenarij je lahko tudi drugačen: projekt Transversal del zajema zemljo, ki ni obdelovalna in je brez lastnika. Kupi jo armada, potem pobere odškodnino zanj. Kmetom, ki so na tej zemlji, so rekli: »Pojdite drugam«. In kmetje so rekli ne. Armada jih je 29. maja 1978 pobila. Osemsto. To se je zgodilo v pokrajini Panctos.

Včasih se vojaki preoblečejo v masleno zelene uniforme gverilcev, postavijo bari-kade na cestah in plenijo avtomobile. Ali pa priderejo v vas in imajo »revolucionarne govore«. »Tisti, ki se strinjajo, naj gredo z nami...! Mladeniči, ki se žele izogniti vojaški službi, ali kmetje, ki se čutijo ogrožene, gredo z njimi. In zunaj vasi vse pobijejo, od prvega do zadnjega! Priče: »Gvatemala je po potresu 1976 kupila 2.500 oklepnih vozil, deloma s pomočjo, ki je prihajala z vsega sveta, da bi omilili posledice katastrofalnega potresa. Oklepno vozilo stane 120.000 dolarjev. Vaški vodovod stane 80.000 dolarjev; dvorazredna vaška šola 35.000 dolarjev.«

»V baru sem naletel na pilota vojaškega helikopterja. Preveč je popil in je izgubil oblast nad seboj... Povedal mi je, da je 26. avgusta 1980 mitraljiral vasi v pokrajini Cobán in ubil 230 ljudi...«

»Lani so letala odmetavala na vasi v pokrajini Quiché napalm.«

»Tudi krščanske demokrate v Gvatemali ubijajo. Za režim so preveč na levi...«

Po ulicah glavnega mesta nenehno patrolirajo oklepna vozila, s strojnicami, naperjenimi proti pločnikom. Vojaki, ki opravljajo kontrolo na cestah, so neverjetno napeti in nervozni. Po bolj zakotnih

ulicah počasi krožijo veliki avtomobili »dodge«; zadnja vrata imajo odprta. Ven moli samo puškina cev. Avtomobili imajo registrske številke, ki se začno pri 75 in gredo do 210. Bolje je, da teh avtomobilov ne prehitevaš, še bolje, da ne voziš za njimi. V njih so »detektivi«, pripadniki »tajne policije«, poklicni morilci notranjega ministrstva. Mnogi od teh »detektivov« so doma iz pokrajine Zacapa, ki je znana po poklicnih morilcih. Udinjajo se kot vsaka delovna sila. Kot prostostrelci. Za 40 dolarjev jih lahko najameš, pa te rešijo neprijetnega človeka! Če primakneš še nekaj dolarjev, dodajo razne rafinirane »podrobnosti«. Plača se šele po »opravljenem delu«, se pravi po umoru, nikdar ob naročilu. Včasih ubijalci poprej obiščejo žrtev: »Torej! Na seznamu ste! Ta in ta nam ponuja toliko in toliko. Morda bi se lahko pogodili?« In če ponudi žrtev več kot tisti, ki je naročil umor, se karte znova premešajo.

Bogataši in funkcionarji ne napravijo koraka brez osebnih stražarjev. Vodja skrajno desničarske organizacije M. L. N. Arana pravi: »Ta dežela potrebuje človeka, ki nosi hlače.« Arana jih prav gotovo nosi: varuje ga majhna privatna armada. Na diplomatskih sprejemih po raznih veleposlaništvih so gostiteljice zgrožene, ko opazujejo, kako gostje odlagajo v garderobi svoj osebni arzenal.

V Ciudad Guatemala prihaja vsak teden na desetine otrok, starih dvanajst, štirinajst let. Prišli so sami, vsi so na smrt prestrašeni. V glavno mesto so prišli peš, bosu... S hribov, kjer so kdove kako dobili naslov tujih veleposlaništev. In vsi povedo, da bi radi odpotovali iz dežele. Toda nihče jim ne more pomagati!

Marie Muller,
»Le Nouvel Observateur«, Pariz

PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so prispevali za DELO:

Danilo Pregarc, Log, 4.000; Danilo Osič, Prečnik, 4.000; Pertot Slavko, Nabrežina, 4.000; Antonič Edvard, Sesljan, 4.000; Dragica Kapun, Prosek, 5.000; Štoka Nadja, 4.000; Zorka Primosi, via Fonda, 5.000 lir; Mirko Luxa, Prosek, prispeva 5.000 lir.

Križmančič Vinko, Bazovica, prispeva 5.000 lir in ne 2.000; Sardoč Luciano in Štefanija, prispevata 5.000; Alojz Kapun prispeva 10.000 lir za sklad DELA.

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor ALBIN ŠKERK
Ureja uredniški odbor
Odgovarja FERDI ZIDAR
Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 76.48.72, 74.40.47
Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24.36
Poštni tekoči račun 11/7000
Letna naročnina 6.000 lir
Tisk: Tipolito Stella snc
Ulica Molino a Vento, 72 - Trst